

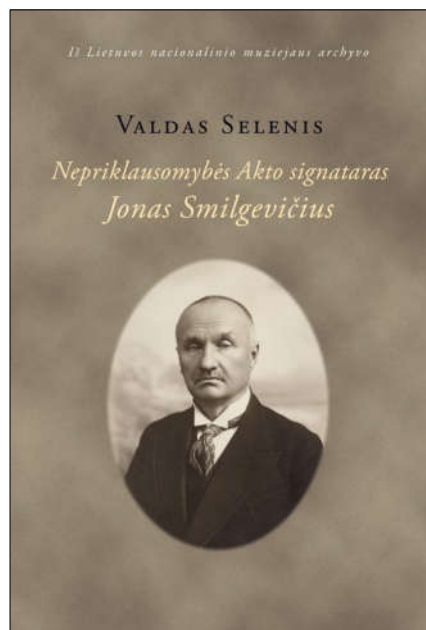

Nepriklausomos Lietuvos racionaliojo novatoriaus biografijos studija

Dr. Romualdas Juzefovičius

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius
El. p. romju@inbox.lt

SELENIS, Valdas. *Nepriklausomybės Akto signataras Jonas Smilgevičius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019, 119 p.

1 il. Leidinio viršelis

Pasitinkant Lietuvos Tarybos nario ir Nepriklausomybės Akto signataro, lietuviško verslo ir pramonės pradininko Jono Smilgevičiaus 150-ąsias metines, 2020 m. vasario 12 d. Signatarų namų salėje buvo pristatyta istoriko Valdo Selenio knyga apie šią reikšmingą, bet visuomenėje dar mažai žinomą asmenybę.

Leidiny svariai papildo gausėjančią nepriklausomos Lietuvos valstybės, jos visuomenės pamatų kūrėjų biografistiką. Rašydamas šią knygą, V. Selenis atliko itin sudėtingą darbą, nes istoriografijoje J. Smilgevičiaus gyvenimas ir veikla nėra išsamiau ištirti, o šaltiniai yra išsklaidyti įvairiuose Lietuvos ir užsienio archyvų ir bibliotekų rankraštyų saugyklų fonduose.

Biografinio leidinio autorius naudojo svarbius dokumentinius ir kitus rankraštinis šaltinius, spaudą, atsiminimus, atsakingai tikrino ir patikslino kai kuriuos enciklopedijose ir kitoje informacinėje spaudoje viešinamus istorinės asmenybės biografijos faktus. Knygoje buvo panaudoti paskelbti Alfonso Eidinto, Dangiro Mačiulio, Vlodo Terlecko, Liudo Truskos ir kiti bendresnio turinio, bet itin svarbūs moksliniai darbai¹,

2 il. *Leidinio pristatymo metu Signatarų namų salėje. Onos Gaidamavičiūtės nuotrauka*

¹ EIDINTAS, Alfonsas. *Aleksandras Stulginskis ir jo epocha*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2014; MAČIULIS, Dangiras. Kultūriniais ūkiais virtę dvarai. *Dvaras modernėjančioje Lietuvoje: XIX a. antra pusė – XX a. pirma pusė*. Sudarė G. Jankevičiūtė, D. Mačiulis. Vilnius: Eugenijaus Karpavičiaus leidykla, 2005, p. 85–104; TERLECKAS, Vladas. *Lietuvos bankininkystės istorija 1918–1941*. Vilnius: Lietuvos bankas, 2000; TRUSKA, Liudas. *Lietuviai ir žydai nuo XIX a. pabaigos iki 1941 m. birželio*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005 ir kt.

kurie iš dalies leido susieti biografijos tekstą su nepriklausomos Lietuvos politikos ir ūkio istorijos kontekstu.

Šiuo bendresnio ūkio ir prekybos tarptautiškumo aspektu gal galėjo būti naudinga ir Juozo Skiriaus knyga „JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais“², kurioje analizuojamos pastangos plėtoti tarptautinį ekonominį, prekybinį lietuvių išeivijos ir Lietuvos verslininkų bendradarbiavimą ir patirtos nesėkmės.

Knygos pradžioje išsamiai rašoma apie Smilgevičių šeimą, J. Smilgevičiaus jaunystės metus, studijas Vokietijoje. Atskirame biografinės knygos skyriuje analizuojama J. Smilgevičiaus publicistika, kurioje jis apžvelgdavo lietuviškojo verslo problemas, teikė praktiškų patarimų. Iš tiesų ši publicistika negausi, tačiau viešinta daugiausia svarbioje XIX a. pabaigos lietuvių sąjūdžio periodinėje spaudoje³.

Didelė knygos dalis skirta J. Smilgevičiaus veiklai steigiant ir plėtojant gamybos įmones, atskleidžiama „Nemuno“, „Dubysos“, „Ringuvos“ ir kitų bendrovių raida. Biografiniame leidinyje pagrįstai remiantis šaltiniais pabrėžiama, kad šios įmonės pirmosios Lietuvoje pradėjo vystyti žemės ūkio mašinų gamybą, medienos pramonę, aliejaus gamybą ir kt.

Knygoje rašoma apie Kredito banko įsteigimą ir veiklą; šis bankas buvo būtinas steigiamoms įmonėms subsidijuoti. Šio banko veiklos pagrindas nepriklausomoje Lietuvoje, kaip akcentuoja knygos autorius, buvo patyrę specialistai, kontaktai su JAV, steigėjo J. Smilgevičiaus įkurtos įmonės AB „Nemunas“ ir „Dubysa“⁴.

Atskirame šio leidinio skyrelyje rašoma apie visuomeninę ir politinę J. Smilgevičiaus veiklą. Jo dalyvavimas visuomeniniame, kultūriniame gyvenime iš dalies siejamas su naryste Lietuvių mokslo draugijoje. Nors 1907 m. balandį įvykusiame šios organizacijos steigiamajame susirinkime J. Smilgevičius nedalyvavo, savo laiške, kaip nurodoma knygoje, parėmė jos įsteigimą ir pageidavo tapti jos nariu. Beje, paminėtina, kad jo tiesioginis dalyvavimas nėra užfiksuotas šios draugijos veiklos šaltiniuose, nors iš tiesų J. Smilgevičius buvo įtrauktas į šios itin svarbios nacionalinio kultūrinio atgimimo organizacijos – Lietuvių mokslo draugijos narių sąrašą, kurį pradėta fiksuoti nuo 1907 m. balandžio 7 d.⁵

Kaip rodo pateikti faktografijos duomenys, vokiečių kaizerinės okupacijos metais J. Smilgevičiaus visuomeninė veikla ir parama jai perėjo į politinę. Šiuo aspektu biografinėje knygoje akcentuojamas jo indėlis organizuojant Lietuvių konferenciją, veikla Lietuvos Taryboje ir dalyvavimas pasirašant Lietuvos Nepriklausomybės Aktą 1918 m. vasario 16 d. ir kuriant naujos valstybės pagrindus.

² SKIRIUS, Juozas. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*. Vilnius: Savas takas ir Ko, 2018.

³ Jono Smilgevičiaus straipsniai buvo publikuoti 1894–1895 m. periodiniuose leidiniuose „Ūkininkas“, „Vienybė lietuvininkų“, „Varpas“.

⁴ SELENIS, Valdas. *Nepriklausomybės Akto signataras Jonas Smilgevičius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019, p. 60.

⁵ *Lietuvių mokslo draugijos paveldas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje*. Sudarė E. Paškevičiūtė-Kundrotienė. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2014, p. 115.

Apibendrinamas ne itin ilgą, tik trejus metus trukusią, J. Smilgevičiaus politinę raišką, biografijos autorius, remdamasis šaltinių duomenimis, konstatavo, kad J. Smilgevičius reikšmingai praktiškai rūpinosi krašto ūkio padėtimi, nuolat keldavo karo nuostolių ir rekvizicijų klausimus⁶.

Neatsitiktinai istoriografijoje pabrėžiama besikuriančios nepriklausomos Lietuvos valstybės atstovų derybų su Vokietijos kariuomenės Lietuvoje administracija politinė ir ūkinė svarba. Lietuvos atstovai reikalavo nutraukti rekvizicijas, perduoti politinę cenzūrą, leisti susisiekti su visomis vokiečių administruojamomis Lietuvos apskritimis, be to, prašė ginklų milicijai, asignavimų kitoms organizacinėms reikmėms⁷.

Knygoje pateiktų duomenų visuma leidžia teigti apie J. Smilgevičiaus socialumą. Iš dalies apie tai byloja jo publicistika, kurioje matyti ne tik ankstyvojo lietuviškojo verslo analizė, bet ir rūpestis jo ateitimi. Ekonominis visuomenės švietimas vis labiau buvo siejamas su praktiniu verslo naujovių, technologijų taikymu.

Verslo socialumą liudija ne tik parama visuomeniniam lietuvių nacionaliniam sąjūdžiui, organizacijoms, bet ir naujų kapitalo telkimo būdų ir vadybos metodų taikymas dar carinės Rusijos valdymo laikais. Steigiamos pirmosios akcinės bendrovės, manytina, buvo labai svarbios konsoliduojant visuomenės elitą siekti bendrų tikslų. Pavyzdžiui, apie tai rašoma knygos epizoduose, skirtuose bendradarbiavimui su Jonu Basanavičiumi, Antanu Smetona ar kitais lyderiais, akcijų pardavimui. Tai ne tik padėjo formuoti ekonominę pagrindą, bet ir skatino visuomenę pasitikėti verslu.

Verta pabrėžti, kad knygos tekstas leidžia praplėsti ir pagilinti nepriklausomos modernios Lietuvos kūrimo proceso suvokimą. Tą procesą aktyviai skatino ne tik švietėjai, kultūros ir politikos veikėjai, bet ir racionalieji pragmatikai, nepriklausomos Lietuvos verslo pagrindų kūrėjai. Kultūros ir verslo lyderių, jų organizacijų ir verslo bendrovių sąveika padėjo kurti naujosios valstybės ir jos visuomenės tapatumą, kuris pirmiausia rėmėsi tiek lietuviškumu, tiek ūkininkavimo naujovėmis.

Biografinėje knygoje informatyviai atskleistos J. Smilgevičiaus sėkmingo verslumo ypatybės, jų istorinės sąlygos, ekonominio racionalumo bruožai: vietinių žaliavų panaudojimas, produkcijos gamybos ir kreditavimo derinimas, daugiašakio verslo ir ūkininkavimo modelio taikymas. J. Smilgevičiaus steigiamų ir plėtojamų įmonių pragmatinė veikla ir jos įtaka neapsiribojo vien laikinąja sostine: knygoje ši veikla pagrįstai siejama su Lietuvos žemės ūkio kaita, poreikių plėsti miestų statybą augimu ir kt. Pabrėžiama, kad J. Smilgevičius turėjo daug įvairių bendrovių akcijų, buvo vienas iš ekonominių draugijų ir sąjungų steigimo iniciatorių. Jo veikla Užvenčio dvare knygoje taip pat siejama su itin racionalia ūkine veikla, o dvaras tapo pavyzdinis.

J. Smilgevičiaus socialios veiklos ir gyvenamosios tęstinumą patvirtina mecenatystė: tiek Kaune, tiek Užventyje jis labdarai skyrė nemažai asmeninių lėšų, 1934 m. prisidėjo

⁶ SELENIS, Valdas. *Nepriklausomybės Akto signataras Jonas Smilgevičius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019, p. 77.

⁷ *Lietuvos istorija*. T. 10, d. 1. Vilnius: Baltos lankos, 2013, p. 116.

rengiant dainų ir sporto šventę jo dvaro sodyboje. Tais metais jis buvo išrinktas Antano Smetonos vardo stipendijų fondo, kurį įsteigė įvairios ekonominės organizacijos, valdybos nariu⁸.

Knygos pabaigoje apžvelgiami signataro istorinės atminties įprasminimo ženklai. Biografiniame leidinyje publikuojamos vertingos nuotraukos, dokumentų faksimilės ir kitos iliustracijos, kurios vaizdžiai ir informatyviai vizualizuoja tekstą.

V. Selenio knyga skleidžia vertingas istorines patirtis šių dienų visuomenei, jos savimonei ugdyti, yra naudinga verslo paskirties, jo atsakomybės, socialumo prasmėms suvokti, svarbi atminties kultūrai plėtoti. Šių dienų kultūrologai atminties suvokimą sieja su praeities patirčių refleksijomis, išgyvenimais, vertybėmis, moralumu dabartinėje visuomenėje. „Praeitis nėra vien faktų rinkinys, – rašo Vytautas Rubavičius, – praeitis yra gyvenimo tąsos tarpsnis, įtraukiantis ir mus, todėl mums kyla pareiga prisiimti ir perteikti praeito gyvenimo prasmes ateičiai“⁹.

Biografinė knyga turėtų paskatinti toliau domėtis žymia moderniosios Lietuvos kūrėjo, novatoriaus J. Smilgevičiaus asmenybe. Tai – vertingas leidinys šviečiamajai ir ugdomajai raiškai, istorikų tyrimams, siekiant plačiau įvertinti istorinių asmenybių, jų veiklos ir visuomeniškumo ryšius.

---

⁸ SELENIS, Valdas. *Nepriklausomybės Akto signataras Jonas Smilgevičius*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2019, p. 78–79.

⁹ RUBAVIČIUS, Vytautas. Atminties industrijos: prisiminimo estetika ir etika. Iš: *Vakarykščio pasaulio atgarsiai: mokslinių straipsnių rinkinys*. Sudarė M. Matulytė, R. Juzefovičius, R. Balsys. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2018, p. 362.